

Тушонка

Рыгор Барадулін

Тушонка — кансэрваванае тушанае мяса. Спрадвеку беларусы пасля ўбоінаў парсюка рабілі запасы да новай навіны на старое чэрава. Тут і вэнджаныя кумпякі, і вантрабянкі, і кіндзюкі, і *тушонка*.

Тушонка была прыдатная ў дарогу, з *тушонкай* быў смачны лусьцень, які даваўся гаспадару на ворыва, на касьбу. *Тушонка* была адметнай закускаю, не сварылася яна ні зь першаком, ні з куплёнкай. У паззіі сталай рыфмай зрабілася „*тушонка* — самагонка“.

На памяці пасыляваеннага жыхарства самым дарагім прысмакам была амэрыканская сьвіная *тушонка* ў бляшанках. І так яна, сьвіная *тушонка*, паядналася з Амэрыкай у сьвядомасьці шмат каго, што пісьменьнік Мікола Гамолка ў сваім фантастычным па мерках 60-ых гадоў рамане так апісваў сьняданьне амэрыканскага мільянэра: мільянэр у Гамолкі еў халодную сьвіную *тушонку* з ускрытай бляшанкі, еў халодную, бо ня меў часу падагрэць на электраплітцы — трэ было сыпяшацца рабіць бізнэс.

У Беларусі апошнім часам *тушонку* закручваюць у шклянныя слоікі. Яна ідзе зь вёскі ў горад як гуманітарная дапамога сынам ды дочкам ад бацькоў. Праўда, трэба сказаць, што менее *тушонкі*, бо цяжка трымаць сьвіньні, няма чым карміць. „Сьвіньні зводзяцца, а сьвінства плодзіцца“.

Можна хіба рабіць *тушонку* з абяцанак-цацанак кіраўнікоў дзяржавы, але такой *тушонкай* — што закусіш? Хіба што кукіш...

Тхло

Сяржук Сокалаў-Воюш

Тхло — алегорыя нашага жыцьця ў XX стагодзьдзі.

Нарматыўнае тлумачэньне слова: *тхлы*, гнілы пах — *тхліна*. Не нарматыўнае: рыба, якая затохлася пад лёдам. Унармавана, мы — незалежная дзяржава, неўнармавана — *тхло*.

Зіма. Адліга. На лёдзе зьяўляецца вада. Потым раптоўны моцны мароз, які блякуе доступ паветра ў падлёдныя плыні... Рыба зьбіраецца ў касякі. Здаецца, сваёй масай яна хоча праламіць ледзяную вязьніцу і глынуць волі.

Рыбы зьбіраецца больш, а кіслароду становіцца менш. Рыба затыхаецца, *тохне*,дохне.

Тохнуць ідохнуць маюць тое самае паходжаньне. Яны радня словаў: дух, дыхаць.

Часам рыба і сапраўды ламае лёд і вырываецца на волю. Але што ёсьць воля на паветры для таго, у каго воля — вада і што ёсьць воля — вада, калі ў ёй немагчыма жыць...

Людзі цікуюць *тхло*. Там, дзе рыба не зламала лёду, яны прасякаюць палонкі... Калі ў палонку трапляе чалавек, ён становіцца палонным. Калі з палонкі пачынае выплывацца мора рыбы — гэта таксама палон. Чалавек можа вырвацца са свайго палону. Рыба — не. Янадохне. Такую здохлую на марозе рыбу можна есьці.

Але ёсьць рыба, непадуладная *тхлу*. Яна проста ўмарожваецца ў лёд і чакае спрыяльных умоваў.

А вось ці існуе рыба, якая паміж *тхлом*, умарозкай і сьмерцю выбірае сьмерць — невядома...

Тытунь

Сяргей Харэўскі

Слова „*тытунь*“ паходзіць з турэцкае мовы. Гэта расьліна, зь якой вырабляюць прадукт, каб дагадзіць адной з самых старых і шкодных звычак чалавека. Менавіта з Турэччыны да нас і патрапіў *тытунь*, які стаўся неад'емнай часткаю мужчынскае тоеснасьці беларусаў. Яшчэ два стагодзьдзі таму падарожнікі з Расеі дзівіліся, што нашыя мужыкі не вымаюць з рота люлькі.

Пазытыўнае стаўленьне да *тытуню* змянілася ў нядаўнія часы. Чым далей адыходзілі ваенныя ўспаміны, тым больш людзей кідала паліць. Зьявілася грэблівасьць: „Усё курыш! Каб на табе поўсьць курэла...“ У 70-ыя да барацьбы з *тытунём* падключылася й савецкая агітацыя. „Болей курыш, менш працуеш“, — дакаралі на ўсе лады плякаты, якія навыверадкі распаўсюдзілі пра трагічныя наступствы старадаўняе звычкі... Пра шкоднасьць *тытуню* нарэшце дазналіся ўсе. Але ж і ў крамах яго становілася ўсё болей. Яго вялікасьць *тытунь* пры ўсіх агітацыях стаў адным з асноўных складнікаў савецкага бюджэту...

У Беларусі паўсюдна расьцілі разнавіднасьць *тытуню*, махорку. Папулярнаю была махорка „Пяхлец“. Напоўніцу працавалі *тытунёвыя* прадпрыемствы ў Горадні, Менску ды Віцебску. Чаго толькі там не выраблялі — *тытунь* для паленьня, жаваньня, нюханьня ды розныя прэпараты... У цэнтры Менску ганарліва зіхцела шыльда крамы „**ТЫТУНЬ**“. Ну дзе там было не курыць!

У беларускай мове таксама ўжываецца слова табак і вытворнае ад яго — партабак. За савецкім часам дасьціпны люд кпіў з сацыялістычнае гаспадаркі гэтак: „Дажыліся лайдакі — ні хлеба, ні табакі...“

Сёньня свой *тытунь* у Беларусі амаль зьвёўся, ледзь пыхкаюць тыя фабрыкі, даўно няма ў сталіцы прыгожай *тытунёвай* крамы... Але *тытунёвага* дыму не паменела. Цяпер яго вязуць з усіх куткоў сьвету, пра што паведамляюць шматлікія рэклямы на месцы колішніх камуністычных транспарантаў: „Winston“, „Marlboro“, сумнавядомая „Magna“... Дык курыць ці не? Гэтае пытаньне прападзе, бадай, толькі разам з *тытунём*...

Тэлевізар

Сяргей Шуна

Тэлевізар у беларускай хаце стаіць у найвыгаднейшым месцы, на покуці — дзе раней віселі абразы. *Тэлевізар* цалкам прыцягвае на сябе ўсю ўвагу. Калі раней людзі дзяліліся гэтай увагаю між сабою або бавілі час за кнігай, сёньня яны загіпнатызавана ўтаропіліся ў *тэлевізар*, у „яшчык“, у „мутнае вока“. Некаторыя знаходзяць у сабе сілы вырвацца з гэтай аблуды — прыныцьпва не глядзяць *тэлевізару* або нават выкідаюць яго — часам і праз акно. Аднак такім людзям *тэлевізар* і так нічым бы не пагражаў.

Часта чуюцца справядлівыя нараканьні, што беларусы — дэнацыяналіза-